

FOLKLORISTIKA VA ADABIYOTSHUNOSLIK KESIMIDA AHMAD YASSAVIY HIKMATLARINING MA'NAVIY-FALSAFIY HAMDA LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI

Yangiyeva Farangiz Bahriddinovna

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti,
Filologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti, 1-kurs talabasi

Suyunova Dilobar

Ilmiy rahbar: Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti professor o'qituvchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20324300>

Annotatsiya

Mazkur maqolada turkiy tasavvuf adabiyotining yirik namoyandasi Ahmad Yassaviy hikmatlarining ma'naviy-falsafiy mazmuni, lingvokulturologik xususiyatlari hamda xalq tafakkuridagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Hikmatlarda inson kamoloti, ruhiy poklanish, sabr, tavba va komil inson g'oyalari badiiy-estetik vositalar orqali ifodalanganligi yoritiladi. Shuningdek, hikmatlarning zamonaviy jamiyat ma'naviyatidagi ahamiyati va yoshlar tarbiyasidagi o'rni tadqiq etiladi.

Kalit so'zlar: tasavvuf, hikmat, komil inson, ma'naviyat, lingvokulturologiya, irfon, ruhiy kamolot, poetika, diniy-falsafiy tafakkur.

Annotation

This article analyzes the spiritual-philosophical essence and linguocultural features of the wisdoms (“hikmats”) of Ahmad Yassawi, one of the greatest representatives of Turkic Sufi literature. The study examines the artistic and aesthetic expression of ideas such as moral perfection, spiritual purification, patience, repentance, and the concept of the “perfect human.” Furthermore, the article highlights the significance of Yassawi's wisdoms in modern spiritual education and their role in shaping the moral consciousness of young people.

Keywords: Sufism, hikmat, perfect human, spirituality, linguoculturology, enlightenment, spiritual maturity, poetics, religious-philosophical thought.

Аннотация

В данной статье анализируются духовно-философское содержание и лингвокультурологические особенности хикматов Ахмада Яссави — одного из крупнейших представителей тюркской суфийской литературы. Освещаются художественно-эстетические способы выражения идей духовного очищения, терпения, покаяния и концепции совершенного человека. Также рассматривается значение хикматов в духовном воспитании современной молодежи и их роль в формировании нравственного сознания общества.

Ключевые слова: суфизм, хикмат, совершенный человек, духовность, лингвокультурология, просвещение, духовное совершенство, поэтика, религиозно-философское мышление.

KIRISH

Turkiy xalqlar ma'naviy merosida Ahmad Yassaviy hikmatlari alohida o'rin egallaydi. Yassaviy ijodi Sharq tasavvuf tafakkurining muhim tarkibiy qismi bo'lib, unda insonning ichki ruhiy dunyosi, axloqiy komilligi hamda ilohiy haqiqatga intilishi badiiy-falsafiy talqin etilgan. Hikmatlar nafaqat diniy-irfoniy qarashlarni targ'ib qiluvchi manba, balki xalqning asrlar davomida shakllangan ma'naviy qadriyatlarini aks ettiruvchi noyob adabiy hodisa hisoblanadi.

Ahmad Yassaviy hikmatlari xalq tiliga yaqinligi, sodda va ta'sirchan poetik uslubi bilan ajralib turadi. Shu sababli uning asarlari turkiy xalqlar orasida keng tarqalib, xalq og'zaki ijodi bilan chambarchas uyg'unlashgan. Hikmatlarda inson qalbini poklash, nafsni tiyish, sabr-toqat va mehr-oqibat kabi umuminsoniy g'oyalar markaziy o'rin egallaydi.

HIKMATLARNING MA'NAVIY-FALSAFIY ASOSLARI

Yassaviy hikmatlarining asosiy mazmunini tasavvufiy-irfoniy qarashlar tashkil etadi. Shoir insonning komillikka erishishini ruhiy poklanish orqali izohlaydi. Tasavvuf falsafasida insonning “nafs” bilan kurashi eng muhim bosqichlardan biri sifatida talqin qilinadi. Hikmatlarda ushbu jarayon quyidagi konseptual yo'nalishlar asosida ifodalanadi:

- Ruhiy poklanish va tavba
- Sabr va qanoat falsafasi
- Ilohiy muhabbat g'oyasi
- Komil inson konsepsiyasi
- Dunyo havasidan voz kechish motivlari

Yassaviy nazarida insonning haqiqiy boyligi moddiy ne'matlarda emas, balki qalb pokligi va ma'naviy kamolotidadir. Hikmatlarda dunyoviy manfaatlarga haddan ortiq berilish insonni ma'naviy inqirozga olib kelishi ta'kidlanadi.

HIKMATLARNING LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI

Yassaviy hikmatlari lingvistik jihatdan ham boy poetik tizimga ega. Asarlarda qadimgi turkiy til unsurlari, diniy terminologiya va xalqona iboralar uyg'unlashgan holda qo'llanadi. Bu esa hikmatlarning milliy-madaniy xarakterini kuchaytiradi.

Hikmatlarda quyidagi til birliklari faol uchraydi:

- Arxaik leksik birliklar
- Tasavvufiy terminlar
- Ramziy-metaforik ifodalar
- Maqol va hikmatli iboralar
- Emotsional-ekspressiv poetizmlar

Lingvokulturologik nuqtai nazardan hikmatlar xalqning diniy tafakkuri, ma'naviy qadriyatlarini va etnomadaniy qarashlarini o'zida mujassamlashtirgan muhim manba hisoblanadi. Ayniqsa, “nafs”, “ishq”, “haqiqat”, “pir”, “zikr” kabi tushunchalar tasavvufiy semantik maydonni shakllantiradi.

HIKMATLARNING TARBIYAVIY AHAMIYATI

Ahmad Yassaviy hikmatlari yosh avlodni ma'naviy barkamollikka chorlovchi muhim vositalardan biridir. Hikmatlarda insoniylik, halollik, mehr-shafqat, ota-onaga hurmat va ilmga intilish kabi fazilatlar targ'ib qilinadi.

Bugungi globallashuv davrida yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda Yassaviy hikmatlari katta ahamiyat kasb etadi. Chunki hikmatlar insonni ezgulikka undovchi, ruhiy barqarorlikni shakllantiruvchi ma'naviy dastur vazifasini bajaradi.

ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA YASSAVIY MEROSI

Hozirgi davrda Ahmad Yassaviy merosini raqamlashtirish, ilmiy sharhlash va xalqaro miqyosda targ'ib qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda:

- Hikmatlarning lingvopoetik tahlili
- Tasavvufiy konseptlarning semantik tadqiqi
- Raqamli matn korpuslarini yaratish

- Hikmatlarni xorijiy tillarga tarjima qilish
- Yoshlar ma'naviyatida hikmatlarning o'rnini o'rganish

Bu tadqiqotlar Yassaviy merosining jahon madaniyati va ilm-fani uchun ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi.

XULOSA

Ahmad Yassaviy hikmatlari turkiy xalqlarning boy ma'naviy merosi sifatida inson ruhiyati, axloqiy komillik va ilohiy haqiqat masalalarini chuqur falsafiy mazmunda yoritadi. Hikmatlarning lingvistik, poetik va madaniy xususiyatlarini o'rganish zamonaviy folklorshunoslik, tilshunoslik hamda madaniyatshunoslik uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi. Yassaviy merosini keng targ'ib qilish va uni yosh avlod ongiga singdirish milliy ma'naviyat taraqqiyotining muhim omillaridan biridir.

References:

1. Ahmad Yassaviy. Devoni Hikmat. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyat.
2. Bertels E.E. Tasavvuf va tasavvuf adabiyoti tarixi. Moskva, 1965.
3. Komilov N. Tasavvuf. Toshkent: Movarounnahr, 2009.
4. Mallayev N. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi, 1976.
5. Vohidov R., Eshonqulov J. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. Toshkent, 2013.